

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРНИХ БІРЖ З РЕАЛІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

© 2015 ВІННИЧЕНКО О. В.

УДК 339.172

Вінниченко О. В. Організаційно-економічні основи діяльності товарних бірж з реалізації сільськогосподарської продукції

У статті проаналізовано товарну біржу з юридичного, організаційного та економічного аспектів діяльності. Економічний аспект діяльності пов'язаний з особливостями функцій, які виконує товарна біржа. Розглянуто функції товарної біржі та виділено основні з них: страхування ризиків, ціноутворення, інформаційне забезпечення та забезпечення умов для здійснення торгівлі та підтримання ліквідності. Проаналізовано основні канали оптової реалізації сільськогосподарської продукції. Впровадження та розширення саме біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією в Україні сприяє: прискоренню реалізації продукції; скороченню кількості посередницьких структур, ціновій прозорості на ринку в цілому.

Ключові слова: біржова торгівля, інфраструктура біржового товарного ринку, оптова торгівля, учасники біржової торгівлі, функції біржової торгівлі.

Табл.: 4. Бібл.: 27.

Вінниченко Олена Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та кредиту, Харківський національний університет будівництва та архітектури (вул. Сумська, 40, Харків, 61002, Україна)

E-mail: vi_a_vi@mail.ru

УДК 339.172

Винниченко А. В. Организационно-экономические основы деятельности товарных бирж по реализации сельскохозяйственной продукции

В статье проанализирована деятельность товарной биржи в юридическом, организационном и экономическом аспектах деятельности. Экономический аспект деятельности связан непосредственно с функциями, которые выполняет товарная биржа. Рассмотрены функции товарной биржи и выделены основные из них: страхование рисков, ценообразование, информационное обеспечение и обеспечение условий для осуществления торговли и поддержания ликвидности. Рассмотрены основные каналы реализации сельскохозяйственной продукции. Внедрение и расширение именно биржевой торговли сельскохозяйственной продукцией в Украине способствует: быстрой реализации продукции, сокращению количества посреднических структур, ценовой прозрачности на рынке в целом.

Ключевые слова: биржевая торговля, инфраструктура биржевого товарного рынка, оптовая торговля, участники биржевой торговли, функции биржевой торговли.

Табл.: 4. Библ.: 27.

Винниченко Алена Викторовна – кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов и кредита, Харьковский национальный университет строительства и архитектуры (ул. Сумская, 40, Харьков, 61002, Украина)

E-mail: vi_a_vi@mail.ru

UDC 339.172

Vynnychenko O. V. Organizational-Economic Bases of the Activity of Commodity Exchanges in the Sales of Agricultural Products

The article analyzes activities of commodity exchange in the legal, institutional and economic aspects of activity. The economic aspect of activity is directly related to the functions that are performed by commodity exchange. Features of commodity exchange have been considered, as the main ones have been allocated the following: risks insurance, pricing, information provision and provision of conditions for both carrying-out trade operations and maintaining liquidity. The major channels for the sale of agricultural products have been considered. Introduction and expansion of exchange trade specifically in terms of agricultural products in Ukraine provides: a quick sales of products, reducing the number of intermediary structures, pricing transparency in the market as a whole.

Key words: exchange trade, commodity exchange infrastructure, wholesale, participants of exchange trade, exchange trade functions.

Tabl.: 4. Bibl.: 27.

Vynnychenko Olena V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor of the Department of Finance and Credit, Kharkiv National University of Construction Engineering and Architecture (vul. Sumska, 40, Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: vi_a_vi@mail.ru

В Україні особлива увага приділяється розвитку біржового ринку сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки. Зокрема, у Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року [9] з метою розвитку аграрного ринку передбачені такі кроки:

- ✦ розширення обсягів біржової торгівлі;
- ✦ впровадження на товарних біржах сучасної системи електронної торгівлі, яка включає створення системи форвардної торгівлі, створення й організацію вторинного ринку з торгівлі складськими свідоцтвами, створення системи з торгівлі деривативами.

Доцільність такого підходу слід розглядати з декількох точок зору:

- ✦ *по-перше*, за умов існування розвинуеного біржового товарного ринку вирішується цілий ряд завдань як для виробників, так і для споживачів сільськогосподарської продукції: прискорюєть-

ся процес реалізації продукції, формуються прозорі оптові ціни, відсутні значні цінові коливання;

- ✦ *по-друге*, з точки зору держави біржова торгівля сільськогосподарською продукцією за необхідності дозволяє вирішувати питання ціноутворення і балансування попиту.

Значний внесок у розв'язання проблем, пов'язаних з організацією та регулюванням товарного біржового ринку України, зробили такі українські вчені-економісти, як Б. А. Беренштейн, Ю. П. Воскобійник, В. О. Гниаяк, Б. В. Губський, В. Г. Гнойовий, О. В. Лактіонов, Г. Ю. Міщук, М. О. Солодкий, О. М. Сохацька, Є. А. Шаповалов та ін. [1, 2, 4, 5, 6, 7, 10, 15, 18, 19, 24].

Реформування агропромислового комплексу в Україні передбачало як створення нових організаційно-правових форм підприємств, що виробляють сільськогосподарську продукцію, так і створення ринкової інфраструктури всього АПК. Світовий досвід використання

сучасних біржових технологій свідчить про те, що товарна біржа є місцем вільного та прозорого ціноутворення, мінімізує витрати на реалізацію продукції та рекламу, а також знижує ризики цінових коливань на зерно. Товарна біржа відіграє значну роль при формуванні ринкових цін на продукцію сільськогосподарського виробництва та продуктів її переробки [22].

Як зазначає О. Г. Шпикуляк [27], на вітчизняному ринку продовольчої продукції однією з проблем є невідповідність попиту та пропозиції. Це безпосередньо стосується ринку зерна, на якому пропозиція переважає попит.

В. О. Гниляк [5] підкреслює, що аналіз волатильності біржових цін на основні види зернових свідчить, що на вітчизняному біржовому товарному ринку спостерігаються значні цінові коливання, які сягають 10–50% протягом року, у той час як на світовому біржовому товарному ринку, де активно здійснюється торгівля товарними деривативами на сільськогосподарську продукцію, цей показник знаходиться в межах 6–10%.

Реформування агропромислового комплексу належить до найбільш складних і важливих соціально-економічних перетворень в Україні, одним із слабких місць системи економічних стосунків, що формується, у сільському господарстві спостерігається нерозвиненість інфраструктури даного ринку

І. І. Червен, О. В. Шебаніна [23] підкреслюють, що залишається невирішеною проблема своєчасного та ефективного обороту основних видів продукції АПК. Причинами цього є: відсутність належної інфраструктури ринку, наявність занадто великої кількості посередників, бартер, висока частка нелегального товарообігу. Усе це призводить до непрогнозованого ціноутворення, незаконної торгівлі, низького збору податків, нестачі грошових коштів у підприємств, криміналізованості сфери торгівлі. Серед низки заходів, які потрібно реалізувати з метою вдосконалення розвитку продовольчого ринку в Україні, автори [23] вказують на те, що основна частина сільськогосподарської продукції має реалізовуватися через прозорі складові аграрного ринку – біржову торгівлю, агроторгові дома, стаціонарну торговельну мережу.

Ураховуючи особливості ринку з реалізації зерна, при його аналізі необхідно розглянути існуючих учасників, тобто тих, хто займається виробництвом і реалізацією продукції. За даними Держкомстату України, у 2010–2014 рр. основна частка (понад 60%) припадає на так звані інші канали реалізації, до яких слід віднести комерційні структури, що займаються купівлею-продажем зерна. На даному ринку їх частка становила близько 50%. Основні причини, через які сільгосппродукція, зокрема зерно, реалізується за участю комерційних структур, на думку М. М. Міщенко [14], такі: важливість і терміновість розрахунків за поставлені трейдерами ресурси, перевага готівки в умовах гострого дефіциту оборотних коштів, відсутність власних потужностей для зберігання урожаю, неекономічні мотивації керівників підприємств.

Товарна біржа являє собою організований ринок і є регульованим каналом реалізації продукції. Упровадження та розширення саме біржової торгівлі зерном в Україні сприятиме: прискоренню реалізації продукції; скороченню кількості посередницьких структур, ціновій прозорості. Тому впровадження біржового механізму зробить більш стабільною цінову ситуацію на ринку.

Для аналізу ситуації на біржовому товарному ринку з реалізації сільськогосподарської продукції необхідно розглянути та проаналізувати:

- 1) існуючі підходи до основної форми оптової торгівлі сільськогосподарською продукцією та чинники, що впливають на вибір каналу реалізації;
- 2) розглянути діяльність товарних бірж в юридичному, організаційному та економічному аспектах діяльності.

Основними формами оптової реалізації продукції є біржовий та позабіржовий ринки. Основні форми оптової торгівлі наведено в *табл. 1*.

Як видно з даних табл. 1 біржова форма оптової реалізації продукції має певні відмінності, а саме: зокрема, способи купівлі (продажу) товару більш різноманітні та водночас носять більш регламентований характер. На біржі реалізуються тільки ті товари, які допущені біржею до торгів, товар повинен відповідати таким вимогам:

Таблиця 1

Ознаки основних форм оптової торгівлі

Ознаки	Форми оптової торгівлі				
	Позабіржова торгівля				Біржова торгівля
	Оптові продовольчі ринки (ОПР)	Аукціон	Ярмарок	Оптові посередницькі підприємства	
Наявність правил торгівлі	-	-	-	-	+
Характер торгівлі:					
1) постійний	+	+	-	+	+
2) сезонний	-	+	+	+	-
Наявність товару при укладанні угоди	+	+	+	+	-
Стандартизований розмір партії товару	-	-	-	-	+
Стандартизована якість товару	-	-	-	-	+

бути однорідним, взаємозамінним, мати певну кількість або вагу, а також його виробництво повинно бути не монополізовано. Торгівля на біржі відбувається за стандартними зразками без наявності самого товару.

У табл. 2 наведено учасників ринку з реалізації зерна та чинники, які впливають на вибір каналу реалізації зерна.

Отже, при виборі каналу реалізації своєї продукції виробники віддають перевагу залежно від ряду умов: ціна, за яку готові купити продукцію; зручність, тобто прийнятні умови оплати і відвантаження; ризик невиконання зобов'язань у повному обсязі.

Покупець, у свою чергу, зацікавлений у: прийнятній ціні на продукцію, високій якості або, вірніше, відповідності задекларованої в контракті якості товару дійсності, чітких умовах поставки, у гарантії виконання зобов'язань за контрактом у повному обсязі.

Виходячи з наведених вище умов продавець (покупець) обирає канал реалізації продукції. Виконання всіх перерахованих умов для учасників ринку може надати товарна біржа.

Для того, щоб зрозуміти ситуацію, що склалася на біржовому товарному ринку в Україні та ґрунтуючись на роботах [8; 18], біржу як ринковий інститут слід розглядати в юридичному, організаційному та економічному, аспектах діяльності.

З юридичної точки зору товарна біржа є юридичною особою і створюється на основі добровільного об'єднання зацікавлених юридичних і фізичних осіб, яким це не заборонено чинним законодавством. Першим законодавчим актом, який регламентував діяльність біржового товарного ринку, став Закон України «Про товарну біржу» [17], який було прийнято 10 грудня 1991 р. і введено в дію з 1 січня 1992 р.

Регулювання біржової діяльності спрямоване насамперед на: регулювання біржового ринку, регулювання діяльності учасників ринку, регулювання обігу товарів, що реалізуються на ринку. Регулювання може бути зовнішнє – з боку держави та внутрішнє – з боку самих бірж. Регулювання біржової діяльності з боку держави спрямоване на рівний доступ усіх учасників до ринку та встановлення визначених умов діяльності. Це досягається через створення законодавчої бази, режиму оподаткування та ліцензування діяльності основних учасників біржового ринку.

Кожна біржа має свої традиції, спеціалізацію по товарах. Структура кожної біржі має певні відмінності. У деяких випадках, якщо біржі виконують схожі функції, назви структурних підрозділів на різних біржах відрізняються. Основною метою, якій підпорядкована діяльність підрозділів, є створення найбільш сприятливих умов для ведення торгівлі на біржі.

Таблиця 2

Чинники, які впливають на вибір каналу реалізації зерна

Чинник	Учасники ринку з реалізації зерна		
	Товарні біржі	Комерційні підприємства	Переробні підприємства
Рівень цін	Ціна вище або нижче, ніж на позабіржовому ринку, проте купівля через біржу знімає питання про те, де і в кого купувати необхідну якісну продукцію. Можливе укладання форвардних контрактів	На 10–20 % нижче від тих, які існують на переробних підприємствах	Для сільгоспвиробників прийнятний ціновий варіант, проте товар купують з відстроченням платежу, а обсяги закупівель обмежені потребами виробництва. Товар купують за середньою ціною, яка склалася на ринку на дану продукцію
Наявність гарантії виконання зобов'язань	Купівля через біржу гарантує відповідність товару певному стандарту якості	Гарантій немає	Працюють на договірній основі
Основні умови поставки продукції	Товар знаходиться на складі. Умови поставки INCOTERMS	Для продавця – самовивезення сільгосппродукції прямо з господарства, негайний розрахунок (як правило, повністю або частково за готівку)	Здійснюють закупівлю в основному з обов'язковою доставкою сировини на склад переробного підприємства, тобто продавець здійснює поставку
Асортимент послуг	Широкий асортимент послуг. Проте не завжди укладений на біржі контракт буде виконаний, а головне – це відсутність механізму страхування ризиків	Основним напрямом діяльності є покупка продукції з метою подальшого перепродажу	Послуги з переробки продукції, прямі контракти з виробниками сировини
Реклама	Не приділяють належної уваги рекламі	Використовують рекламу в основному в періодичному друці	Як правило, широкий спектр реклами – від реклами самого підприємства до реклами продукції, яка виробляється (газети, журнали, телебачення і т. ін.)

Джерело: систематизовано за власними дослідженнями автора.

Основними документами, які визначають кількість, назву, функції органів і підрозділів біржі, є статут біржі та положення про підрозділи. Принципом роботи підрозділів є самоокупність усього біржового механізму, тому діяльність біржі будується таким чином, щоб платежі, які вона отримує за проведення операцій, від продажу інформації, з інших джерел, компенсували витрати на утримання її апарату й поточні витрати, а при необхідності – забезпечували поповнення її резервних фондів.

З організаційної точки зору товарна біржа забезпечує: створення умов для проведення біржової діяльності, регулювання біржових операцій; а також регулювання цін на основі попиту і пропозиції на товари, що допускаються до обороту на біржі; надання членам і відвідувачам біржі організаційних та інших послуг; збір, обробку і поширення інформації, пов'язаної з кон'юнктурою ринку. Відвідувачі, що прийшли до біржі, не мають права укласти біржові контракти. Усі учасники біржових торгів поділяються на дві групи:

1. Безпосередньо беруть участь у торгах та укладають контракти.

2. Займаються безпосередньо лише самою організацією торгів.

Торги в біржовому залі проводяться у вигляді аукціону. Виділяють такі види аукціонів: англійський, голландський, «заочний», подвійний і безперервний. Особливості проведення аукціонів наведено в табл. 3.

Як видно з табл. 3, залежно від виду аукціону технологія проведення торгів різна. На біржах в Україні торги проводяться за англійським видом аукціону. При цьому необхідною умовою проведення такого аукціону є конкуренція покупців. Через відсутність конкуренції серед покупців на вітчизняних біржах торги доцільніше проводити у вигляді подвійного або безперервного аукціону.

Економічний аспект діяльності товарної біржі пов'язаний з особливостями функцій, які виконує біржа. Немає єдиної точки зору вчених на визначення основних функцій, які має виконувати на сучасному етапі розвитку товарна біржа в Україні.

Значною мірою виконання тих чи інших функцій пов'язано з контрактами, що укладаються на товарній біржі. Умовно їх можна поділити на дві групи: 1) контракти з негайною поставкою – спотові контракти; 2) контракти з поставкою товару в майбутньому – стро-

кові контракти. З розвитком товарного ринку і грошових відносин з середини ХІХ сторіччя починають з'являтися товарні біржі, на торгах яких укладаються строкові контракти. Першими строковими контрактами були ф'ючерсні контракти на зерно. Функції товарних бірж, на яких укладаються виключно спотові контракти, значно обмежені, порівняно з біржами, на яких укладаються строкові контракти. До них належать функції, що безпосередньо пов'язані з організацією та проведенням торгів, а саме: концентрація попиту та пропозиції в часі та просторі, ціноутворення, організація торгів, інформаційне забезпечення. Сучасні товарні біржі – це ф'ючерсні біржі, на яких більшість контрактів – це строкові контракти. Саме з розвитком біржових технологій та впровадженням строкових контрактів товарна біржа набула нові функції: страхування, спекулятивна.

Так, на думку О. М. Сохацької [20], можна виділити такі функції біржової торгівлі: гарантування виконання біржових контрактів через біржовий кліринг, котирування цін, страхування (хеджування), реалізація власної вигоди через укладання спекулятивних контрактів, інформаційна та організаційна функції.

Основні функції товарної біржі: 1) гарантія виконання біржових зобов'язань; 2) котирування цін; 3) страхування ризиків; 4) визначення ціни; 5) інформаційне забезпечення; 6) арбітражні операції. 7) створення і рух фіктивного капіталу; 8) організація умов для здійснення торгівлі.

Правила біржової торгівлі розробляються відповідно до чинного законодавства та є основним документом, що регламентує порядок здійснення біржових операцій, ведення біржової торгівлі та розв'язання спорів з цих питань.

У правилах біржової торгівлі визначається: строк та місце проведення біржових операцій; склад учасників біржових торгів і сукупність вимог, що висуваються до них; порядок здійснення та реєстрації біржових операцій; порядок визначення та розмір плати за користування послугами біржі; відповідальність учасників та працівників біржі за невиконання або неналежне виконання правил біржової торгівлі; інші положення, встановлені органами управління біржі [17].

1. Підвищення стабільності цін. Біржова торгівля певними видами товару сприяє більш прогнозованій

Таблиця 3

Види біржових аукціонів

Вид	Технологія проведення
Англійський	У процесі проведення торгів ціна підвищується, товар реалізується покупцеві, який запропонував максимальну ціну
Голландський	Торги починаються з максимальної ціни. У процесі проведення торгів ціна знижується, товар продається першому покупцеві
«Заочний»	Покупці пропонують свої ставки, товар продається покупцеві, який запропонував максимальну ставку
Подвійний	Контракт укладається при збігові пропозиції покупця і продавця
Безперервний	Є різновидом подвійного аукціону. Маклер оголошує товар, а брокери проводять торги самостійно. Один покупець при цьому може з різними продавцями укласти контракт з різними цінами.

Джерело: узагальнено автором.

ціновій ситуації та зменшує цінові коливання на позабіржовому ринку цих товарів.

2. *Управління фінансовими ризиками.* Господарюючи суб'єкти прагнуть захистити себе від ризиків за допомогою ф'ючерсних або опційних контрактів.

Отже, для сучасної товарної біржі основною функцією є не безпосередня реалізація товарів, а страхування ризиків, ціноутворення, інформаційне забезпечення, а також забезпечення умов для здійснення торгівлі та підтримки ліквідності.

Прийняття Закону України «Про товарну біржу» [17], безумовно, було важливим кроком на шляху становлення в Україні такого інституту, як товарна біржа. У даний час для нормального функціонування товарного біржового ринку необхідно внести зміни і доповнення до цього Закону. У Законі «Про товарну біржу» не приділено достатньої уваги таким важливим для біржі органам, як Розрахункова Палата і біржовий арбітраж. Міжнародна практика передбачає три варіанти функціонування Розрахункової Палати: як структурний підрозділ біржі, як самостійна комерційна організація, як банківська структура. Зазначеним Законом з перерахованих варіантів передбачений один – створення Розрахункової Палати як структурного підрозділу біржі. Закон не прописує основних функцій і значення Розрахункової Палати і, як наслідок, не маючи законодавчої основи, такий важливий орган, як Розрахункова Палата практично не працює, а саме вона має брати на себе зобов'язання з виконання контрактів, що укладаються на біржі. У всьому світі однією з основних функцій товарної біржі є страху-

вання ризиків товаровиробників від несприятливої зміни цін. В Україні біржі не виконують функцію страхування ризиків, оскільки це стане можливим лише при подальшому розвитку біржових технологій і впровадженні на біржах строкових контрактів.

Діяльність товарних бірж в Україні має свої відмінні риси в порівнянні з товарними біржами економічно розвинених країн, що пов'язано з низьким рівнем розвитку біржових технологій (табл. 4).

З даних табл. 4 видно, що вітчизняні товарні біржі мають певні відмінності, а саме:

1. Основні види контрактів, що укладаються на вітчизняних біржах, – це переважно спотові (понад 80%) і форвардні контракти. На зарубіжних товарних біржах спотові контракти займають близько 3% від загальної вартості, понад 97% – строкові контракти.

2. Стосовно товарів, які реалізуються на товарних біржах, слід зазначити, що вітчизняні біржі носять універсальний характер, тобто реалізують широкий спектр товарів. Тоді як західні біржі – мають більш вузькоспеціалізований характер.

3. В Україні взагалі біржі, зокрема товарні, здійснюють безпосередню реалізацію продукції, тоді як західні біржі реалізують права на купівлю або продаж продукції.

4. Відсутність у структурі вітчизняного біржового обороту строкових контрактів, що унеможливає страхування ризиків.

ВИСНОВКИ

Викладений матеріал вказує на те, що основне завдання, яке стоїть перед товарними біржами в Україні,

Таблиця 4

Характерні особливості функціонування вітчизняних і зарубіжних товарних бірж

Характерні особливості	Вітчизняні товарні біржі	Зарубіжні товарні біржі
Вид організації	Приватні	Приватні, публічно-правові
Організаційно-правова форма	Неприбуткова організація, найчастіше у формі акціонерного товариства або товариства з обмеженою відповідальністю	Існують як неприбуткові організації
Основні види контрактів, які укладаються на біржі	Спотові, форвардні	Строкові операції (ф'ючерсні контракти, опціони)
Основні види товарів, які продаються на біржі	Сільськогосподарська продукція, чорні та кольорові метали, транспорт, нерухомість	Сільськогосподарська продукція, заморожений апельсиновий сік, жива худоба, какао, кава, бавовна, деревина, золото, нікель, платина, алюміній, олово, цинк, свинець, нафта, природний газ і т. ін.
Територіальне розташування	В основному регіональні	Регіональні, міжнародні
Функції, які виконують товарні біржі в економіці країни	Безпосередня реалізація товару	Ціноутворення і страхування ризиків
Регулярність проведення торгів	Торги проводяться на більшості бірж в основному один раз на тиждень	Система торгів побудовано таким чином, що із закриттям торгів в одній країні відкриваються торги в іншій, тобто виходить безперервна торгівля
Вплив бірж на товарний ринок	Не мають істотного впливу на процеси ціноутворення	Відіграють істотну роль не лише в економіці тієї держави, де вони географічно розташовані, але і за її межами

Джерело: узагальнено автором.

пов'язане з подальшим розвитком біржових технологій, з виходом на ринок строкових контрактів, що підтверджено оглядом думок вчених та економістів. Багато хто з вітчизняних учених та економістів говорить про необхідність впровадження в біржову практику торгівлі ф'ючерсними контрактами [6; 10; 12; 20; 24; 25] і про те, який це матиме результат. У роботах [3; 16; 26] на прикладі зернового ринку України обґрунтовано доцільність і прибутковість від можливого укладання строкових контрактів. Але за яких вихідних умов і в який момент (або коли) необхідно і можливо безпосередньо розпочати впровадження строкових контрактів, до кінця не зрозуміло. Для нормальної роботи і реалізації будь-якого проекту необхідні стартові умови для його первинного впровадження. В Україні робилися неодноразові спроби впровадження строкових контрактів у біржову торгівлю, але через різні причини біржовий строковий ринок на сьогоднішній день в Україні відсутній.

Узагальнюючи вищевикладене, слід сказати про те, що підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції стає можливим лише в контексті розвитку й ефективного функціонування ринкової інфраструктури. Проте необхідно враховувати наявність вже існуючої інфраструктури, рівень використання якої досить низький, і, як наслідок, товарні біржі не впливають відповідним чином на процеси ціноутворення на ринку зерна в країні.

Низький рівень розвитку біржових технологій в Україні, з одного боку, і можливість виходу на західні електронні біржові майданчики – з іншого, призводять до значного відтоку капіталу за кордон, а це, у свою чергу, є ще однією причиною, через яку необхідний розвиток біржового ринку в Україні. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Беренштейн Б. Л.** Напрями активізації біржового ринку / Б. Л. Беренштейн // Економіка АПК. – 2005. – № 8. – С. 112–116.
- 2. Беренштейн Б. Л.** Перспективи розвитку українського біржового аграрного ринку / Б. Л. Беренштейн, О. М. Третяк // Економіка АПК. – 2010. – № 1 – С. 50–56.
- 3. Бралатан В. П.** Розвиток біржового ринку в Україні / В. П. Бралатан // Економіка АПК. – 2006. – № 2. – С. 126–129.
- 4. Воскобійник Ю. П.** Організація та ефективність біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / Ю. П. Воскобійник. – К., 2007. – 20 с.
- 5. Гниляк В. О.** Організація та регулювання біржового ринку товарних деривативів на сільськогосподарську продукцію : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / В. О. Гниляк. – К., 2007. – 17 с.
- 6. Гноєвий В. Г.** Механізм регулювання ринку строкових контрактів на зерно в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / В. Г. Гноєвий. – К., 2003. – 19 с.
- 7. Губський Б. В.** Біржові технології ринку / Б. В. Губський. – К. : Нора-принт, 1997. – 296 с.
- 8. Дегтярева О. И.** Биржевое дело : учебник / О. И. Дегтярева, О. А. Кандинская. – М. : ЮНИТИ, 1997. – 234 с.
- 9. Комплексна програма розвитку українського села до 2015 року (проект) // Економіка АПК. – 2007. – № 1. – С. 3–49.**
- 10. Лактіонов О. В.** Економічний механізм біржової торгівлі в управлінні цінним ризиком : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.07.05 «Економіка торгівлі та послуг» / О. В. Лактіонов. – Х., 2001. – 17 с.
- 11. Литвинова О. М.** Розвиток біржового ринку зерна в системі заходів забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств / О. М. Литвинова // Вісник ХНАУ. – 2011. – № 8. – С. 18.
- 12. Машлій Г. Б.** Організація та регулювання діяльності товарних бірж : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економікою» / Г. Б. Машлій. – Л., 2001. – 20 с.
- 13. Мелешко М. І.** Стан розвитку та шляхи удосконалення біржового аграрного ринку / М. І. Мелешко // Економіка та держава. – 2010. – № 5. – С. 109–111.
- 14. Міщенко Н. М.** Формування інфраструктури ринку сільськогосподарської продукції / Н. М. Міщенко // Економіка АПК. – 2004. – № 5. – С. 115–121.
- 15. Міщук Г. М.** Державне регулювання розвитку біржового товарного ринку / Г. М. Міщук // Економіка АПК. – 2005. – № 1. – С. 87–92.
- 16. Носенко В. А.** Сучасний стан виробництва зерна та розвитку інфраструктури регіонального ринку / В. А. Носенко, В. І. Чередник // Економіка АПК. – 2004. – № 4. – С. 125–129.
- 17. Про товарну біржу : Закон України від 10.12.1991 р. № 1956-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 10. – С. 139.**
- 18. Солодкий М. О.** Біржовий ринок / М. О. Солодкий. – К. : Джерела, 2002. – 336 с.
- 19. Сохацька О. М.** Ф'ючерсні ринки: глобальні тенденції та становлення в Україні : автореф. дис. ... д-ра екон. наук: спец. 08.05.01 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / О. М. Сохацька. – Тернопіль, 2003. – 37 с.
- 20. Сохацька О. М.** Міжнародні ф'ючерсні ринки: теоретико-методологічні аспекти: монографія / О. М. Сохацька. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 454 с.
- 21. Третяк О. М.** Економічний зміст, роль, механізми та інструменти біржового аграрного ринку / О. М. Третяк // Агронком. – 2011. – № 7. – С. 6–10.
- 22. Третяк О. М.** Інституційне забезпечення біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією в Україні / О. М. Третяк // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 110–118.
- 23. Червен І. І.** Продовольчому ринку країни – належний розвиток / І. І. Червен, О. В. Шабаніна // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2007. – Вип. 3, т. 2. – С. 3–9.
- 24. Шаповалов Є. А.** Використання в Україні світового досвіду похідних фінансових інструментів : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.05.01 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Є. А. Шаповалов. – К., 2001. – 19 с.
- 25. Шмига О. О.** Роль ринкової інфраструктури у підвищенні конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції / О. О. Шмига // Економіка АПК. – 2005. – № 7. – С. 128–133.
- 26. Шпік О. Р.** Формування і розвиток регіонального ринку зерна : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / О. Р. Шпік. – К., 2003. – 20 с.
- 27. Шпикуляк О. Г.** Інституції аграрного ринку : монографія / О. Г. Шпикуляк. – К. : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2009. – 480 с.

REFERENCES

- Berenshtein, B. L. "Napriamy aktyvizatsii birzhovoho rynku" [Directions enhance exchange market]. *Ekonomika APK*, no. 8 (2005): 112-116.
- Berenshtein, B. L., and Tretiak, O. M. "Perspektyvy rozvytku ukrainskoho birzhovoho ahrarnoho rynku" [Prospects for Ukrai-

nian agricultural market exchange]. *Ekonomika APK*, no. 1 (2010): 50-56.

Bralatan, V. P. "Rozvytok birzhovoho rynku v Ukraini" [The development of the stock market in Ukraine]. *Ekonomika APK*, no. 2 (2006): 126-129.

Cherven, I. I., and Shebanina, O. V. "Prodovolchomu rynku krainy – nalezhnyi rozvytok" [Food market of the country – the proper development]. *Visnyk ahraryoi nauky Prychornomor'ia*, vol. 2, no. 3 (2007): 3-9.

Degtiareva, O. I., and Kandinskaia, O. A. *Birzheoe delo* [Exchange business]. Moscow: YuNITI, 1997.

Hnoievyi, V. H. "Mekhanizm rehuliuвання rynku strokovykh kontraktiv na zerno v Ukraini" [Market Regulation Mechanism term contracts for grain in Ukraine]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.04.01*, 2003.

Hubskiy, B. V. *Birzhovi tekhnologii rynku* [Stock exchange technology market]. Kyiv: Nora-prynt, 1997.

Hnyliak, V. O. "Orhanizatsiia ta rehuliuвання birzhovoho rynku tovarnykh deryvatyviv na silskohospodarsku produktsiiu" [The organization and regulation of commodity derivatives exchange market for agricultural products]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.07.02*, 2007.

"Kompleksna prohrama rozvytku ukraïnskoho sela do 2015 roku (proekt)" [Complex program of Ukrainian villages by 2015 (draft)]. *Ekonomika APK*, no. 1 (2007): 3-49.

Laktionov, O. V. "Ekonomichniy mekhanizm birzhovoi to-rhivli v upravlinni tsinovym ryzykom" [The economic mechanism of exchange trade in price risk management]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.07.05*, 2001.

Lytvynova, O. M. "Rozvytok birzhovoho rynku zerna v sys-temi zakhodiv zabezpechennia staloho rozvytku silskohospodar-skykh pidpriemstv" [Developing stock market grain in the system of sustainable development of agricultural enterprises]. *Visnyk Kh-NAU*, no. 8 (2011): 18-.

[Legal Act of Ukraine] (1991).

Meleshko, M. I. "Stan rozvytku ta shliakhy udoskonalennia birzhovoho ahraryoi rynku" [The state of and ways to improve the exchange of agricultural market]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 5 (2010): 109-111.

Mishchenko, N. M. "Formuvannia infrastruktury rynku sils-kohospodarskoi produktsii" [Formation of infrastructure of agricul-tural markets]. *Ekonomika APK*, no. 5 (2004): 115-121.

Mishchuk, H. M. "Derzhavne rehuliuвання rozvytku birzhovoho tovarnoho rynku" [State regulation of commodity exchange market]. *Ekonomika APK*, no. 1 (2005): 87-92.

Mashlii, H. B. "Orhanizatsiia ta rehuliuвання diialnosti to-varnykh birzh" [The organization and regulation of commodity exchanges]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.02.03*, 2001.

Nosenko, V. A., and Cherednyk, V. I. "Suchasnyi stan vyrob-nytstva zerna ta rozvytok infrastruktury rehionalnoho rynku" [The current state of grain production and infrastructure development of the regional market]. *Ekonomika APK*, no. 4 (2004): 125-129.

Solodkyi, M. O. *Birzhoviy rynek* [Stock Market]. Kyiv: Dzhere-la, 2002.

Sokhatska, O. M. "F'iuchersni rynky: hlobalni tendentsii ta stanovlennia v Ukraini" [Futures markets: global trends and forma-tion in Ukraine]. *Avtoref. dys. ... d-ra ekon. nauk: 08.05.01*, 2003.

Sokhatska, O. M. *Mizhnarodni f'iuchersni rynky: teoretyko-metodolohichni aspekty* [International futures markets: theoretical and methodological aspects]. Ternopil: Kart-blansh, 2002.

Shapovalov, Ye. A. "Vykorystannia v Ukraini svitovoho dos-vidu pokhidnykh finansovykh instrumentiv" [Using the Ukraine international experience in derivatives]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.05.01*, 2001.

Shmyha, O. O. "Rol rynkovoï infrastruktury u pidvyshchenni konkurentospromozhnosti silskohospodarskoi produktsii" [The

role of market infrastructure in enhancing competitiveness of agri-cultural products]. *Ekonomika APK*, no. 7 (2005): 128-133.

Shpik, O. R. "Formuvannia i rozvytok rehionalnoho rynku zerna" [The formation and development of the regional grain mar-ket]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.07.02*, 2003.

Shpykuliak, O. H. *Instytutsii ahraryoi rynku* [The institu-tions of the agricultural market]. Kyiv: NNTs «Instytut ahraryoi ekonomiky», 2009.

Tretiak, O. M. "Instytutsiine zabezpechennia birzhovoi to-rhivli silskohospodarskoiu produktsiieiu v Ukraini" [Institutional support exchange trade in agricultural products in Ukraine]. *Ekono-mika APK*, no. 1 (2009): 110-118.

Tretiak, O. M. "Ekonomichniy zmist, rol, mekhanizmy ta in-strumenty birzhovoho ahraryoi rynku" [The economic meaning, role, mechanisms and instruments exchange agrarian market]. *Ahrolnkom*, no. 7 (2011): 6-10.

Voskobiinyk, Yu. P. "Orhanizatsiia ta efektyvnist birzhovoi to-rhivli silskohospodarskoiu produktsiieiu v Ukraini" [The organiza-tion and effectiveness of exchange trade in agricultural products in Ukraine]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.03*, 2007.